

Svako dete može imati jednake šanse u životu

U Srbiji 9,5% dece živi u apsolutnom siromaštvu, a 30% je u riziku od siromaštva, prema podacima Tima za socijalno uključivanje i smanjenje siromaštva Vlade RS. Sistemi socijalne zaštite bi trebalo da se usmere na stanovništvo izloženo riziku uzimajući u obzir pitanja koja se odnose na višedimenzionalne aspekte siromaštva. Zabrinuti smo za mali procenat majki koje isključivo doje svoju decu u prvih šest meseci – samo 13%, kaže prva žena UNICEF-a u Srbiji

Piše Ana Mitić

U Srbiji, kao i u celom svetu, 20. novembar se obeležava kao Svetski dan deteta. Kako je stanje prava dece u svetu i u Srbiji, koja su prava najugroženija, o problemu vakcinacije, telesnom kažnjavanju, aktivnostima i podršci UNICEF-a deci i roditeljima u Srbiji, u intervjuu za Nedeljnik govorila je Redina de Dominićis, direktorka UNICEF-a u našoj zemlji.

„Svetski dan deteta je godišnjica usvajanja Konvencije o pravima deteta od strane Generalne skupštine UN 1989. godine. Ovaj datum je godišnji globalni trenutak kada treba da se podsetimo šta je ostalo da se učini za realizaciju dečjih prava i da se ponovo na to obavežemo. To je dan akcije za zastupanje i podizanje svesti o najvažnijim pitanjima s kojima se suočavaju deca, kao i trenutak da slavimo decu... Realnost je, me-

đutim, da uprkos ogromnom napretku tokom proteklih decenija, milioni dece ostaju neškolorani, nezaštićeni i izmešteni iz svojih domova. Danas 262 miliona dece ne ide u školu, 41 milion ne pohađa predškolsko; 650 miliona devojčica i žena su udate pre svog 18. rođendana; a prošle godine 5,4 miliona dece je umrlo od uglavnom izlečivih bolesti pre svog petog rođendana“, priča direktorka UNICEF-a za Nedeljnik.

Kakvo je stanje prava dece u svetu i u Srbiji ovog 20. novembra?

U Srbiji možemo da slavimo pozitivne korake koje je preduzela Vlada za stvaranje uslova za unapređenje svojih obaveza prema deci. Sada postoji viši stepen političke volje da se ispune prava sve dece. Prava dece su visoko rangirana u Agendi za pristupanje EU i prioritet su Agende za održni razvoj.

Započeti su značajni naponi u razvoju nove strategije za borbu protiv nasilja nad decom, i preduzeti su koraci da se zemlja pridruži Globalnom partnerstvu za okončanje nasilja nad decom. Predstojeća zabrana telesnog kažnjavanja takođe će označiti ključni napredak u borbi protiv nasilja.

U zdravstvenom sektoru, Srbija ima jedan od najnaprednijih sistema patronažnih sestara u regionu. Ta služba pruža savete i uputstva, identifikuje razvojne probleme i upućuje porodice na dodatnu ili specijalizovanu podršku i može da dopre do marginalizovanih porodica.

Ministarstvo obrazovanja, nauke i tehnološkog razvoja radi na poboljšavanju ukupnog kvaliteta obrazovanja. To obuhvata okvir predškolskog kurikuluma, nadogradnju znanja i profesionalnih veština predškolskih vaspitača i školskih nastavnika, kao i roditelja. Uz podršku Svetske banke, Vlada takođe povećava kapacitete predškolskih ustanova kako bi moglo da se upiše dodatnih 17.000 dece. Nadamo se da će UNICEF biti deo ovih napora kroz podršku obuke 12.000 vaspitača predškolskih nastavnika koji će u naredne četiri godine stići do oko 300.000 dece. Zakonodavni okvir obavezuje uključivanje sve dece u redovni školski sistem. Radi se na tome da se poveća relevantnost nastavnog plana i programa srednjeg obrazovanja za potrebe tržišta rada.

Srbija je jedna od zemalja sa najnižim stepenom institucionalizacije dece u regionu: uvedena je zabrana smeštanja dece ispod tri godine u rezidencijalne institucije, i od tada je broj dece u domovima smanjen za 50%. Uprkos napretku, još uvek treba mnogo učiniti na implementaciji politika i reformi – spuštanju tih politika sa centralnog na lokalni nivo, osnaživanju javno-privatnih partnerstava za širenje pokrivenosti i kvaliteta usluga, jačanju javnih finansija za decu, poboljšanju učešća dece i adolescenata u pronalaženju rešenja. Još uvek su prava velikog broja dece blokirana deprivacijom i diskriminacijom

**DANAS 262 MILIONA DECE
NE IDE U ŠKOLU, 41 MILION
NE POHAĐA PREDŠKOLSKO;
650 MILIONA DEVOJČICA I
ŽENA SU UDATE PRE SVOG 18.
ROĐENDANA; A PROŠLE GODINE
5,4 MILIONA DECE JE UMRLO OD
UGLAVNOM IZLEČIVIH BOLESTI
PRE SVOG PETOG ROĐENDANA**

na osnovu faktora van njihove kontrole – njihove etničke pripadnosti, socioekonomskog statusa, mesta rođenja ili invaliditeta.

Ne mora biti ovako. Uz pametne investicije i ciljane akcije, svako dete može imati jednake šanse u životu. Verujem da Srbija može postići taj cilj ako su deca i mladi sistematski prioritet u političkoj agendi zemlje. U nekim slučajevima povećanje i ubrzanje ključnih reformi ne zahtevaju nužno ogromne investicije.

Koja prava i ko su deca u Srbiji koja su najviše ugrožena i šta vas najviše brine?

U Srbiji 9,5% dece živi u apsolutnom siromaštvu, a 30% je u riziku od siromaštva, prema podacima Tima za socijalno uključivanje i smanjenje siromaštva Vlade RS. Sistemi socijalne zaštite bi trebalo da se usmere na stanovništvo izloženo riziku uzimajući u obzir pitanja koja se odnose na višedimenzionalne aspekte siromaštva. Zabrinuti smo za mali procenat majki koje isključivo doje svoju decu u prvih šest meseci – samo 13%. Polovina dece u Srbiji pohađa predškolske programe, dok je procenat tek 9% za decu iz siromašnih domaćinstava i samo 6% za romsku decu koja žive u romskim naseljima. Samo 64% romske dece sada završava osnovno obrazovanje, a 22% pohađa srednju školu.

Zabrinjavajući je stalni porast broja dečjih brakova, koji ne utiče samo na devojčice, već ima i ozbiljne posledice za celo društvo (gubitak zarade i produktivnosti, povećani troškovi zdravstvene zaštite usled lošeg zdravlja majki i dece i veći troškovi za socijalna davanja usled višegeneracijskog ciklusa siromaštva). Skoro 60% devojaka iz romskih naselja udaje se pre 18 godina, dok je jedna od pet u braku pre navršene 15. godine. Brine nas i što nasilje nad decom i vršnjačko nasilje istraja-

va. Iako je fizičko kažnjavanje dece zabranjeno u obrazovnim ustanovama, zakon i dalje ne štiti decu od nasilnog disciplinovanja kod kuće. Mnogi adolescenti imaju ograničen pristup osnovnim uslugama u zdravstvu, obrazovanju, socijalnoj zaštiti, dečjoj zaštiti i pravosuđu, a često je razlog što su isključeni zasnovano na siromaštvu i nedostatku jednakih šansi. Neusklađenost između ishoda obrazovnog sistema i potražnje na tržištu rada rezultirala je značajnim disbalansom na tržištu rada, pri čemu su mladi najviše pogođeni nezaposlenošću ili su u nedovoljnom broju zaposleni. Zabrinjavajuće je da je 32% mladih (15 do 24 godine starosti) nezaposleno, a da 17% niti radi, niti se školuje, niti ima neku obuku, i da sve veći broj mladih sa nja o odlasku u inostranstvo.

S tim u vezi, na šta je UNICEF u Srbiji fokusiran u ovom trenutku i koje aktivnosti sprovodite kako bi se to promenilo?

Fokusirali smo se na rani razvoj dece, kvalitetno obrazovanje, socijalno uključivanje najugroženije i marginalizovane dece i prevenciju nasilja nad decom. Radimo sa Vladom kako bismo poboljšali kvalitet usluga i njihovu dostupnost najugroženijoj deci. Pomažemo u generisanju podataka o deci kako bismo pomogli da postanu prioritetni u planiranju politika i budžeta; pružamo tehničku pomoć, „modelujemo“ rešenja koja se mogu institucionalizovati i proširiti kako bi dosegla do veće populacije dece, nudimo primere dobre prakse. A takođe jačamo sisteme za praćenje i dokumentaciju kako bi se dobri modeli Srbije mogli „izvoziti“ i doprineti pravima dece na drugim mestima.

Na primer, nedavno smo podržali Ministarstvo prosvete da razvije novi okvir za predškolski kurikulum, jedan od najnaprednijih u regionu. Nastavni plan i program promovise inspirativno i stimulatивно okruženje za dete u kojem ono može da slobodno istražuje, igra se, razmišlja, radi sa drugima i upozna svet oko sebe, što je u skladu sa najnovijim istraživanjem neuronauke i ranog detinjstva. Podržavamo i napore Vlade da se ubrzaju rezultati u oblasti zdravstva. Ministarstvo zdravlja usvojilo je Program za rani razvoj deteta i mi pomažemo njihovim ulaganjima u jačanje kapaciteta pedijatarja i medicinskih sestara, jer oni imaju direktan kontakt sa porodicama i u najboljoj su poziciji da otkriju probleme u ranoj fazi i upute decu

na druge usluge kada je potrebno.

U narednom periodu, UNICEF će nastaviti da pomaže razvoj u najranijem detinjstvu, ali ćemo takođe ulagati u adolescenciju i mlade. U partnerstvu sa Vladom, privatnim sektorom, akademskim i civilnim društvom i mladim ljudima, zajedno ćemo kreirati, finansirati i širiti inovativne pristupe u oblastima digitalnog i školskog obrazovanja, kao i životnih i radnih veština.

Mi ovde imamo problem sa vakcinacijom, zbog čega je registrovano više obolelih od boginja i smrtnih slučajeva nego u drugim evropskim zemljama, ali ima i drugih problema. Na čemu bi trebalo najviše raditi u Srbiji kada je u pitanju edukacija roditelja, informisanje i podizanje svesti u vezi sa važnim problemima?

Program imunizacije ima dugu tradiciju u zdravstvenoj zaštiti dece u Srbiji. Uređen je zakonom i relevantnim podzakonskim aktima koji omogućavaju efikasnu imunizaciju dece i opšte populacije. Međutim, u proteklih nekoliko godina, obavezna imunizacija je bila izložena izazovima, uglavnom zbog prekida procesa nabavke nekih vakcina, i zbog uticaja antivakcinacionog lobija koji je izazvao nepoverenje u imunizaciju i kvalitet vakcina, i strah od autizma. Prošlogodišnja epidemija malih boginja najviše je pogodila decu mlađu od pet godina. Većina pacijenata (94%), i dece i odraslih, uopšte nisu bili vakcinisani, bili su nepotpuno vakcinisani ili imali nepoznat vakcinski status. Kako možemo promeniti ovu situaciju? Zdravstveni radnici koji rade na terenu i u direktnom kontaktu sa roditeljima veoma su važni da obezbede da deca primaju vakcine koje spasavaju život i da pomognu povećanju stepena imunizacije. Zato je ključno da oni proaktivno i efikasno komuniciraju i povežu se sa roditeljima kako bi izgradili poverenje u vakcine među onima koji ih dovode u pitanje, s obzirom na to da deca neće biti vakcinisana ako njihovi staratelji ne veruju da su vakcine bezbedne i od najveće važnosti za zdravlje deteta. UNICEF radi sa Ministarstvom zdravlja, Institutom za javno zdravlje i Univerzitetom Džons Hopkins u jačanju ove strateške oblasti komunikacije koja može da doprinese promenama stavova i ponašanja kroz informisanje i obrazovanje roditelja. Na ovome ćemo zajedno raditi još više sledeće godine.

Mediji su takođe važan kanal komunikacije u zemlji. Zato je potrebno i da se novinari obrazuju, da im se pomogne da dobiju bolje znanje o imunizaciji i bolestima koje se mogu sprečiti vakcinom, kako bi mogli da prenesu ispravne poruke i ne izazivaju konfuziju i paniku među stanovništvom.

Kakva je podrška sistema u Srbiji roditeljima koji imaju decu sa smetnjama u razvoju, koji su donedavno bili nevidljivi, da li je neophodna veća pomoć države?

Srbija je preduzela korake za uspostavljanje službi za identifikaciju smetnji u razvoju kod dece u ranom dobu i pružanje prilagođene podrške porodicama. Međutim, još uvek mnogo toga treba da se uradi, s obzirom na to da trenutno samo 22% zdravstvenih centara pruža usluge za ranu identifikaciju razvojnih rizika i savetovanje roditelja dece sa smetnjama u razvoju. Zbog toga su deca sa smetnjama u razvoju često smeštena u institucionalnu negu, a taj pristup se opravdava time da je to u njihovom „najboljem interesu“. U Srbiji deca sa smetnjama u razvoju predstavljaju 80% dece u ustanovama, van svojih porodica. Stav stanovništva prema ovoj deci predstavlja jednu od velikih prepreka za njihovo potpuno socijalno uključivanje i ogromnu prepreku za roditelje i porodice koji žele da ih podrže. Četrdeset pet odsto roditelja tvrdi da oni ili njihova deca doživljavaju uvrede, ponižavajući tretman ili uznemiravanje zbog razvojnih smetnji njihove dece.

Štaviše, 29% dece sa smetnjama u razvoju se suočava sa barijerama prilikom pokušaja korišćenja javnih usluga zbog nedostupnosti objekata ili neprilagođenih uslova; a 26% je izjavilo da su bili diskriminisani zbog posebnih uslova koji su se odnosili na indirektnu diskriminaciju. Diskriminacija se često odnosi i na obrazovni sistem. Jedna trećina stanovništva (32%) misli da deca sa mentalnim i intelektualnim poteškoćama imaju negativan uticaj na drugu decu, a isto mišljenje deli i četvrtina stanovništva (23%) prema deci sa fizičkim i senzornim invaliditetom. Usluge podrške i programi za roditelje – kao što su programi za poboljšanje roditeljskih veština i savetovanja u situacijama kada se roditelji suočavaju sa dilemama – moraju dodatno da se razvijaju i da postanu dostupniji u celoj zemlji. Postoji potreba i za intenzivnijim i prilagođenim

merama i uslugama namenjenim roditeljima sa decom sa složenim razvojnim problemima, što zahteva sinhronizovan i koordinisan rad između sektora zdravstva, obrazovanja i socijalne zaštite. Problem je što čak i one usluge koje postoje nisu održive zbog nedovoljnog ili potpunog nedostatka finansiranja od strane lokalnih samouprava.

Deca i adolescenti sa smetnjama u razvoju su takođe često izolovani iz društvenih aktivnosti i učešća u zajednici, što je problem kojem dodatno doprinose neadekvatan i neprilagođen javni prevoz i zgrade koje su i dalje nepristupačne.

Potrebno je intenzivirati napore da se ova situacija promeni kako bi se svim porodicama sa decom sa smetnjama u razvoju i invaliditetom pružile usluge podrške i programi postali dostupni. Posebnu pažnju treba posvetiti i uspostavljanju „usluga predah“ koja igra važnu ulogu u sprečavanju „izgaranja“ roditelja i omogućavanju deci da se druže s drugom decom. Udruženjima roditelja dece sa smetnjama u razvoju treba dati podršku i osnažiti ih, jer su oni, s jedne strane, neprocenjivi „motori“ i zagovornici promena i, s druge strane, izvor podrške drugim roditeljima. Stvaranju inkluzivnih i škola usmerenih na decu treba dati prioritet, prepoznajući da prepreke u učenju i učešću nisu „greška“ detetovog invaliditeta, već sposobnost škola da uklone te prepreke. Naš rad sa Ministarstvom prosvete i drugim partnerima pomogao je da se poveća broj dece sa smetnjama u razvoju koja pohađaju redovne škole širom zemlje, ali je potrebno učiniti još više.

Na kraju, ali ne i najmanje važno, od ključnog je značaja da deca sa smetnjama u razvoju imaju mogućnost da se druže sa svojim vršnjacima sa smetnjama i bez smetnji u razvoju ili invaliditeta. Treba da se menja percepcija zajednice o deci sa smetnjama u razvoju fokusiranjem na njihove sposobnosti a ne na smetnje. UNICEF će, u partnerstvu sa lokalnim vlastima, u narednoj godini izraditi modele inkluzivnih igrališta. Inkluzivna igrališta će ohrabriti druženje i zajedničko igranje dece, što dovodi do međusobnog razumevanja, prijateljstva i istinskog osećanja zajednice. Naš cilj je da obezbedimo da svi gradovi i opštine u Srbiji imaju po jedno. Za ovaj poduhvat će nam trebati novi partneri: privatni sektor ima neograničeni potencijal da identifikuje i proširi upotrebu pomoćnih uređaja i tehnologija.